

Самур

№ 10 (142) 2002-йисан 28-декабрь

1992-йисан январдилай акъатзава

Мас 1000 манат

ЦИЙИВИЛЕР

РЕЙСАДВИЛИН ЮГЪ

Са шумуд йис инлай вилик, 1991-йисан 16-декабрдиз виринриз сейли сиясатчи Гьейдар Алиеван тлалабуналди Нахичеван Автономный Республикадин Кылин Межлисди гьар йисан 31 декабрь дуьньядин виринра яшамиш жезвай азербайжанвийрин рейсадвилин югъ хьиз къейд авун патал талукъ къарар акъуднай.

2001-йисан 9-10-ноябрдиз Бакуда дуьньядин виринра яшамиш жезвай азербайжанвийрин сад лагъай съезд къиле фенай. Ина дуьньядин 36 уьлкведай 403 векилди, санлай 1105 касди иштирак авунай.

Эхиримжи йисара президент Гьейдар Алиева вири дуьньядин диаспора са арадиз гъун патал къиле тухвай сиясатди члехи агалькунар къазанмишнава. Алай вахтунда дуьньядин чара-чара уьлквейра 160-далай гзаф Азербайжандин медениятдин меркезар ва жемиятар кардик ква.

ТІВАРАР ГАНА

Алай йисан 24-декабрдиз Азербайжан Республикадин президент Гьейдар Алиеван талукъ указдалди эхиримжи йисара республикада меденият вилик тухунин карда тафаватлу хъайи ксариз "Халкъдин артист", "Лайихлу артист", гьаклни искусстводинни медениятдин рекъай лайихлу тварар гана. "Халкъдин артист" твар къачунвайбурук халкъдиз сейли тир Мамедбагъир Багъирзаде ва Мелеханум Эюбова хътин маничярни акатнава.

ГУРЖИСТАНДИН ОРДЕН КЪАЧУНВА

И мукъвара Азербайжан Республикадин милли сиясатдин месэлайрихъ галаз машгъл жезвай девлетдин советник, искусстводин лайихлу деятель, твар-ван авай кхъираг, шаир-драматург, публицист ва таржумачи Гьидаят Оруджев Гуржистандин "Шерф" ордендиз лайихлу акуна.

Гуржистандин президент Эдуард Шеварднадзеви вичин указада къалурнавайвал, Гь. Оруджеваз вини дережадин орден Гуржистандинни Азербайжандин арада медениятдин рекъай алакъяр мадни вилик тухуниз, ада Гуржистандиз талукъарнавай эсерриз, гьакни гуржи эдебиятдин ирс пешекарвилелди Азербайжан члалаз элкьюруниз килигна ганвайди я.

2003-ЙИС УЗ КУЪ КРАР КЪЕНИ, БАХТАР Э КУЪ ХЪУРАЙ!

Цийи йис алукъзава. "Цийи бахтар алукърай", - лугьуда ихътин члавуз чи бадейри. "Цийи мурадлив агакърай", - лугьуда дидейри. "Цийи къегъалар пайда хъуй", - лугьуда бубайри. Хъсанвилехъ ялдай цийивилер фида гьар са касдин рикляй. Халкъдиз яргъи ва сагълам уьмуьр, цийи агалкъунар тлалабда чи зарийрини кхъирагри. Шагъ дагъ хьиз такабурулу, лекъ хьиз уьткъем, са хизан хьиз даим санал хъана клан жеда гьар са

касдиз хайи халкъ. Гьикъван клевера гьатитлани, жележегдиз умудлу яз килигда халкъди. Садрани гьахъсузвилериз муьтлуьгъ жедач ам. Тарихда вичин тварни гел хуьн патал къегъал рухвайрикай даях къада ада. Вири халкъар гьа икI я. Ислагъвилелди яшамиш жезклан я халкъдиз. Амма секиндив тазвач абур са бязи азгъунри, тарашчийри, террористри. Абурукай яргъаз хъурай чи халкъар. Цуьк акъудрай чи бахтари!

ХупI хъсан алхишар ава лезги халкъдихъ: Куьквалер къени, къул чими хъурай! Рагъ гецифрай куьквалериз! Куькъилихар хъуьтлуьн жив хьиз михьибур хъурай. Гьуьрмет, берекат, ислаягъвал илифрай куьквалериз! Цийи йис цийи мурад я. Мурадлив агакърай куьн! Инсан бахтлу хъун герек я. Бахтлу хъурай куьн, инсанар!

"Самур"

Цийи йис гьар инсан,
гьар хизан паталди куьтугайди хъурай!
"Самур"

ЦИЙИВИЛЕР

КЪБАЛ ДОЛЛАРДИН ПАТАХЪАЙ ТИР

Къвери йисан 1-январдила Урусатда "Миграциядин гъакиндай" къанун кардик кутада. Им акI лагъай чIал я хьи, къанундин рекъай талукъ документар ва регистрація авачир ксаривай, гъакIни чи ватангълийривай и улкведа акатайвал яшамшиз жедач. Анжах садбуру фагъумзавайвал, им са акъван патанбурук хIлурдай карни туш. На лугъумир, къал 100 доллардин патахъай тир къван. 100 доллар пул гана "миграциядин карточка" къачуртIа, чи ватангълийривай мадни виликан хъиз Урусатда кландайвал яшамшиз жеда. Девлетди лагъайтIа, налукдикай вижеваз менфят къачуда. Тек са ина яшамши жезвай къве миллион азербайжанвидин гъармада виш доллар гайитIа, килиг садра гъикъван пул жезватIа.

"БАРМЕК"ДИ КЪБИЛИЗ ЧАРА АВУРАЙ

Жемятдин электрикдин энергиядихъ галаз алакълу игътияжар ва и рекъай вилик акъатнавай проблемаяр са анжах агъалийривай къватIзавай пуларалди ваъ, гъакIни инвестициядин куьмекдалди гъялна кланзава. И гафар Парламентдин талукъ комиссиядиз регъбервал гузвай Гъади Режебова лагъанвайбур я. Адан фикирдалди, дарвилерай акъатун патал маса рехъ авач. "Гъелбетда, ишлемишай энергиядин пул вирибуру гана кланзавайди я. Анжах Азербайжан паталди инвестиция серф ийиз кланзавай ксарни кIенкIе чи улкведихъ гъихътин мумкинвилер аватIа тупIалай авуна ахпа и кардив эгечIна кланзава".

АЗАД ГАФ ВАЖИБЛУ Я

Евросоюздин Парламентдин Ассамблеяди къвери сессияда "Европада журналистрин азад гаф" темадай докладдихъ яб акалун къетI авуна. И докладда азад журналистикадиз девлетдин органдин патай манийвилер гузвай улквейрин сиягъида Азербайжандин, Белорусдин, Хорватиядин, Урусатдин ва Украинадин тIварарни гъатнава.

АЙНУР СОФИЕВАДИЗ ТАПАНЧА КЛАНЗАВАЧ

Азербайжандин Милли Межлисдин депутат гила тапанча гваз къекъведа. Гзафбуру "Макаров" тапанча фадлай гъилик авунва. Тек са депутатди - Азербайжандин Шагъматдин Федерациядин президент Айнур Софиевади вичиз тапанча герек туширди, гъелелиг вичихъ ам гъилик ийидай игътияж авачирди малумарнава.

ЭКВ АВАЙ КИВАЛЕР ГЗАФ ЖЕДА

И мукъвара Бакудин района "Сагъибар авачир аялар паталди меркез"дин 7 филиалар ачух жеда. Меркез алай йисан июндин вацра ЮНИСЕФ-дин куьмекдалди Спортдин ва Жегъилрин Министерстводи тешкил авунвайди я. Адан ният куьчейра яшамши жезвай аялриз медицинадин ва социальный рекъай куьмек гун я. Алай вахтунда меркезда 30 аял ава, абур Лондонда талукъ тренинг - курсар акъалтарнавай психологри иниз къватIнавайбур я. Филиалри меркездиз мадни гзаф аялар желб ийидай мумкинвилер гуда.

ЦИЙИ СЕРВИС

Къвери йисуз Азербайжанда телефонрин цийи сервис кардик кутада. Дуньядин машгъур "IP-telefoniya" тIвар ганвай сервисди "810" коддалди ваъ, "830" коддин куьмекдалди кIвалахда - Гъакъи лагъайтIа, виликандалай 15 доллар ужуз жеда. Гъелелиг цийи коддин куьмекдалди Австрия, Белгия, Болгария, Канада, Данимарка, Финляндия, Франция, Греция, Гонконг, Венгрия, Ирландия, Италия, Испания, Англия, АСШ, Израил хътин улквейрихъ, гъакIни Урусатдин Москва ва Санкт-Петербург шегъеррихъ галаз алакъа яратмишиз жеда.

ЛЕЗГИЯР

Чи къадар авайвал тайнариз жезвач. Им вучтин сир я?

Эхиримжи виш йисан къене лезгийрин къадар сакIани дуьзгъундаказ тайнариз жезвач, вучиз лагъайтIа Урусатдин империядиз хъиз, Советрин гъукуматдизни чи къадар авайвал лугъуз клан хъанач. Бес делилри вуч лугъузва? 1897-йисуз Урусатдин империядин талукъ идарайри агъалийрин къадар сиягъидиз къачудайла Куьре округда 55233, Самур округда 48055, Къуба округда 50000 лезги авайди къалурнава. Амма и сиягъидиз урус чешмейра къалурнавайвал, Дагъустандин маса округра яшамши жезвай 14 агъзур, Азербайжандин Къебеле, Шеки, Исмаиллы, Огъуз ва маса районара яшамши жезвай 30 агъзур лезгийр акатнавач. Идалай гъейри чешмейрай аквазвайвал, Дагъустанда лезги чIалан группадик акатзавай халкъарикай 18 агъзур касди, Азербайжанда 16 агъзур касди чеб лезгийр тирди малумарнава.

Гъа и рекъемрив гекъигаила 1897-йисуз Къафкъазда 234288 лезги агъалияр яшамши жезвай. А девирдин са бязи урус чешмейра Къафкъазда лезгийрин къадар гагъ 200 агъзурдалай гзаф тирди, гагъни 300 агъзур тирди къалурнава. Эхиримжи рекъем къецепатан са бязи сиягъатчийрини къейд авунва. Французрин машгъур кхъираг Александр Дюмади гъатта Къафкъазда лезгийрин къадар тахминан 397 агъзур тирди къалурнава.

Бес а девирда империядин маса вилаятра гъикъван лезгийр яшамши жезвай? Мадни чешмейрай аквазвайвал, XIX виш йисан эхирра анжах Саратов вилаятда 2 агъзурдав, Москва ва Петербург шегъерра 3 агъзурдав, Ростовда ва Ставрополда 4 агъзурдав, Къиргъизстанда 12 агъзурдав агакъна лезгийр авай ва икI мад. ЯтIани цIуд агъзурралди лезгийр империядин сиягъидик акатнач.

Совет гъукуматди лагъайтIа, сифте йисарилай къил кутуна лезгийрин къадар тIимилариз башламишна. Месела, 1926-йисан сиягъида са анжах Дагъустанда лезгийрин къадар 12779 кас тIимил хъанва. Вучиз ятIани маса халкъар ваъ, са анжах лезгийр! 1939-1959-йисара, яни 20 йисан къене Дагъустанда лезгийрин къадар анжах 11892 кас артух хъанва. Гъар йисуз 594 кас. Гуя и 20 йисан

къене гъар 30-40 лезги хизанда тек са аял дидедиз хъанва, яни тахминан гъар хуьре, убада са аял. Им акъулдивай къатIуз жедай кар туш, вучиз лагъайтIа 1989-1995-йисара, яни анжах 6 йисан къене Дагъустанда лезгийрин къадар 46296 кас артух хъанва. Абурукай 8456 кас пата-къерехдай хтанвайбур, 37840 кас хизанра артмиш хъанвай аялар я. Санлай къачурла лезги хизанар гзафни-гзаф 6-8 касдикай ибарат тирди рикелай ракъурна кланзавач.

1989-йисан сиягъида къалурнавайвал, лезгийр Урусатдин 73 вилаятда ва автономный республикайра, гъакIни СССР-дин вири республикайра яшамши жезвай. РСФСР-да абурон къадар 54 агъзурдалай гзаф (Дагъустан галачиз), Къазахстанда 13905, Туьркменистанда 10425, Украинада 4810, Узбекстанда 3071, Къиргъизстанда 2493 тирди къейд авунва.

Алай вахтунда Азербайжанда лезгийрин къадар 178 агъзур тирди малумарнава. Гъакъкъатда ина лезгийрин къадар са шумудра артух я.

Гила постсовет маканда 630 агъзур лезгийр яшамши жезва лугъузва. Гъакъкъатда ина чи халкъдин къадар миллиондила фадлай алатнава. Дуньядин 30-далай гзаф улквейра агъзурралди лезгийр яшамши жезвайди фагъум авуртIа, чун са шумуд миллион я. ЯтIани гъелелиг чи къадар авайвал тайнариз жезвач...

ЧИ ХАЛКЪДИН ТIВАР АЛАЙ ОРОНИМАР

XX виш йисан къене лезгийрин чIалахъ ва тарихдихъ галаз алакълу илимар мадни вилик фена. ГъакIни лезги ономастика илим хъиз арадиз атана. Грек чIалалди "онома" "тIвар" лагъай чIал я. ТIварарикай рахазвай илимдиз "ономастика" лугъуда. Къилди ономастикадихъ ихътин хилер ава: топонимика, антропология, теонимия, патронимия, космономия, зоонимия, метрология.

И хилерикай чкадин тIварар тупIалай ийизвайди топонимика я. Грек чIалалди "топос" чка лагъай чIал я. Чи алимар топонимикадихъ галаз эхиримжи 20-30 йисан къене машгъул жез башламишна. ЯтIани абурухъ гзаф агалкъунар ава. Лезги алимри чи топонимикадиз талукъ хейлин илимдин макъалаяр чанпа, профессор Р. И. Гъайдарова лагъайтIа, лезги ономастикадиз талукъ къилди ктаб арадиз гъана.

Гъайиф къведай кар ам я хьи, лезгийрин къил акъуддай ксарни чи оронимар (дагъларин тIварар) икъван гагъди хъсандиз ахтармишнавач. Къедалди анжах Шалбуз дагъ, Шагъ дагъ, Китин дагъ, Питан дагъ, Сарфун дагъ, Къелегъ дагъ, Базар дуьзуь, Жалгъан, Яру дагъ, Къурагъ дагълар хътин тIварар тупIалай авунва. Амма чи халкъдин - лезгийрин тIвар алай оронимрикай гафни лагъанвач. Ихътин тIварар лагъайтIа, Азербайжанда садни къевд туш. Абур чал са шумуд районда дъшьюш жезва. Месела, Келбежер ва Гуьйчай района "Лезги дагъ", Гедебей ва Шеки района "Лезги къая", Къебеледа "Лезги пел", Дашкесан района "Лезги яйлах", Огъуз, Шеки ва Къах района "Лезги магъле" хътин тIварар ава.

И тIварар гъикI арадиз атайди ятIа чир хъун патал Азербайжандин алим Надир Мамедован 1993-йисуз Бакуда азербайжан чIалалди чап-

дай акъатай "Азербайжандин чкадин тIварар" ктабдиз вил вегъин бес я. Ада хъенвайвал, лезгийр Азербайжанда яшамши жезвай халкъарикай сад я. Дагъларин тIварарни гъа чилерал яшамши хъайи халкъдин тIварцив къадайвал ганвайди я.

Гъа икI, маса чешмейрайни Азербайжандин са бязи района лезги топонимри гъихътин чка къазватIа ашкара жезва. Къуба, Кълар, Хачмаз района хъиз, Къебеле, Огъуз, Шеки, Къах, Закъатала ва Белокан районрани чал гзаф лезги топонимар дъшьюш жезва. Азербайжандин алимрикай Р. М. Юзбашева ва Э. Б. Нуриева къиле тухвай ахтармишунрай аквазвайвал, и районрин топонимический спектрда лезги чIала чIехи чка къазва ва гзаф топонимарни лезгийриз махсусбур я.

МАДНИ СУВАР

АЛАЙ ЙИСАН 15 ДЕКАБРДИЗ БАКУДА Р. БЕГЪБУДОВАН ТIВАРУНИХЪ ГАЛАЙ МАНИДИН ТЕАТРА "СУВАР" ЛЕЗГИ АНСАМБЛДИН КОНЦЕРТ ЧIЕХИ АГАЛКЪУНРАЛДИ КЪИЛЕ ФЕНА.

ЧIехи бармак хуьдай къилни кланда.

Лезги халкъдин мисал.

ÖRNƏK

Pedaqoji fəaliyyəti ilə gənc-lərimizə örnək olan müəllim-lər sırasında Uçkən kənd məktə-binin dil-ədəbiyyat müəllimi Qu-başah Qurbanovun adını fəxr-lə çəkmək olar.

hazırda Quba RTŞ-nin ştat-dankənar metodisti, məntəqə metodbirlişməsinin "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı" bölməsinin rəhbəri kimi fəal iş aparan Q. Qurbanov dəfələrlə respublika pedaqoji mühazirələrinin, elmi-praktik konfranslarının iştirakçısı olmuş, özünün qabaqcıl iş təcru-bəsi ilə bağlı mühazirələrlə çıxış etmişdir. Pedaqoji fəaliyyətinə və göstərdiyi xidmətlərinə görə də-fələrlə əməyi qiymətləndirilmiş-dir. "Qabaqcıl maarif xadimi" döş nişanına, Maarif Nazirliyinin Fəxri fərmanına, "Baş müəllim", "SSRI Maarif əlacısı", "metodist müəl-lim" adlarına, "Əmək igidliyinə" görə medalına layiq görülmüş-dür. Qubaşah müəllim bu zirvə-yə çatana kimi çətin və şərəfli əmək yolu keçmişdir.

Atası Əskər Böyük Vətən mü-haribəsinə gedəndə Qubaşahın 5 yaşı vardı. Anası Axırxanım kol-xozda işləməklə ağır müharibə il-lərində beş övlad böyüdü təbii-yə etdi. Qubaşah Quba pedaqoji texnikumunda, sonra APL-nin dil-ədəbiyyat fakültəsində təhsil aldı. Əmək fəaliyyətinə 1954-cü ildə Dəvəçi rayonunun Acıqaraqaşlı kəndində müəllim işləməklə baş-ladı. 1963-cü ildən Quba rayonu-nun Kıpçal kənd məktəbində di-rektor müavini, 1977-ci ildən Uç-kün məktəbində müəllim vəzifə-sində çalışır.

Q. Qurbanov pedaqoji fəali-yətə başladığı ilk günlərdən şa-blonçuluqdan qaçmağa çalışıb. Proqram materiallarının daha də-rindən öyrədilməsi üçün o, əya-nilikdən məharətlə istifadə edir. Məktəbdə yaradılan "Azərbaycan dili və ədəbiyyatı" kabineti də onun şəxsi əməyinin nəticəsidir.

Q. Qurbanov dərs prosesində şagirdlərin keçilən mövzularla bağlı sərbəst nəticə çıxarmaları-na, müstəqil fikir yürütmələrinə həssaslıqla yanaşır. Bu işə öz-özülüyündə şagirdlərin inamı və cəsəətli olmalarına kömək edir.

hazırda müasir dərsə verilən tələblərdən biri fənnlərarası əla-qələrin genişləndirilməsidir. Qu-başah müəllim Azərbaycan dili və ədəbiyyatının coğrafiya, tarix ki-mi fənnlərlə əlaqəli şəkildə tədris-inə xüsusi diqqət yetirir. O həm də şagirdlərin asudə vaxtlarının səmərəli təşkilinə qayğı ilə yana-şır. Adətən şagirdlər asudə vaxt-larını məktəbdə təşkil edilmiş maraqlı məşğələlərinə keçirirlər. Qubaşah müəllim ayrı-ayrı möv-zuların tədrisində şifahi xalq ədə-biyyatı incilərindən əvəzsiz mən-bə kimi istifadə edir. O şagirdlə-rin iştirakı ilə şifahi xalq ədəbi-yatı nümunələrinin toplanmasına böyük həssaslıqla yanaşır.

Qubaşah müəllimin fikrincə, yaxşı müəllim gərəklə tədris etdiyi fənnin bilicisi ola. Elə ona görədir ki, onun dərs dediyi şagirdlər arasında neçə-neçə mühəndis, müəllim və sair peşə sahibləri vardır.

Mənəli ömrünün yeddinci onilliyində yaşayan Qubaşah mü-əllimin axtarıqlar və tapıntılarla zəngin olan ömür yolu bugünkü gənclərimizə örnəkdir. Əliağa Vahid demişkən:

Kim ki, verir öz xəlqinə tərəqqi,
Tarixi şərəfdir, bu böyük zəhmətin həqqi.

Sixəmməd SEYİDMƏMMƏDOV

MƏŞHUR LƏZGİLƏR HAQQINDA BİLMƏDİKLƏRİMİZ

(Əvvəli qəzetimizin 29 noyabr 2002-ci il tarixli sayında)

"QALIB GƏLMƏK ÜÇÜN YAŞAMALIYIQ"

hitlerçilər yaxınlaşdıqca, nə etməli sualına cavab axtar-mağa çalışan komandir əv-vəlcə ölüm ayağında daha bir ne-çə faşisti məhv edib, sonra son gülləni özüne sərf etməyi qərar-a aldı. Amma gülləsi qalmamışdı. Pulemyotun darağını da boşalt-mışdı. Birdən yadına düşdü ki, güllədən və topdan daha kəsərlə silahlı var: alman dili. Dərhal qəra-rını dəyişdi: "Yox, hələ döyüşməli-yik, qalib gəlməliyik. Qalib gəlmək üçün yaşamalıyiq".

Son fikir yaralı komandirə qüv-vət verdi. Dərhal çiyindəki pa-qonları söküb uzağa tulladı. Sə-nədlərini meşəyə çəkilən döyüş-cülərə etibar etmişdi. Almanlar ondan şübhələnmə bilməzdilər. Ölümə qalib gəlmək istəyi ilə irəl-i atılıb, sovet əsgərlərini təqib edən hitlerçiləri azdırdı. Almanca: "Ora-ya yox, bu tərəfə getdilər", - deyib əli ilə başqa səmti göstərdi. Yekə-pər ober-leytenant səş gələn tə-rəfə baxanda həkim gur və zabitə-li səsi ilə onun üstünə çısqırdı: "Korsan, görmürsən? Kömək elə, mən yaralıyam!"

Gözlərini açanda səyyar hos-pitalda olduğunu anladı: "Bəs indi nə etməliyəm?" Ani olaraq bey-nindən keçən bu sualın xofu ilə yenidən gözlərini yumdu: "hər şey-i ölçüb-biçməliyəm. Məni dinc qoymayacaqlar, dindirəcəklər, iş-gəncə verəcəklər. Dözməli-yəm, çıxış yolu tapmalıyam. Səh-və yol versəm, hər şey bitəcək".

Vəziyyətdən çıxmaq üçün ris-qə getməyi, özünü arxalı alman zabitləri kimi aparmağı, aşağı rüt-bəbilərlə qaba rəftar etməyi, al-manların öz silahından özlərinə qarşı istifadə etməyi qərar-a aldı. Bəhanəsi yatdığı palata oldu. Əh-vali bir qədər yaxşılaşan kimi, çar-payıdan qalxıb haray-qısqırıq sal-dı:

- Feldfel! hardasan, heyvan! Yaralılar həkimə baxdılar. So-vet hərbi geyimində olan adamın belə çığır-bağır salması onları heyrətə gətirmişdi.

- harda qalmısan, feldfel! - Bu dəfə o daha qeyzlə çısqırdı. Onun zabitəli səsi və zəhmi rota komandiri rütbəsinə daşıyan hos-pital rəisinin təsərrüfat işləri üzrə müavini çəş-baş saldı. Həkim feldfelə ağzını açmağa qoymadı:

- Bu nədir, məni unter-zabit-lərlə bir palatada yerləşdirmisən? Məgər bilmirsən ki...

hospital rəisinin gəldiyini gö-rən kimi, səsinə bir qədər də qal-dırdı:

- Ordu komandanı qarşısında cavab verməli olacaqsan, kapitan. Kim olduğumu araşdırmadan mə-ni bunların arasına salmısan. Mə-gər ober-zabitlər üçün palata yox-dur?

Həkimin belə inamla və qəti-yətlə danışıması hospital rəisi-ni çəş-baş saldı. O, bu adamın al-man kəşfiyyatına xidmət edən yüksək rütbəli zabit olduğunu sa-naraq, dərhal qəddini düzəltməyə sağ əlini yuxarı qaldırdı:

- hayl hitler!

Həkim eyni tərzdə cavab verib irəliləyəndə feldfel və qospital rəisi onun qoluna girərək yüksək rütbəli zabitlər üçün nəzərdə tu-tulmuş palataya gətirdilər. Amma ertəsi günü onun kim olduğunu müəyyən etmək üçün gəlmiş al-man mayoru həkimin başının üs-tünü alıb əmr etdi:

- Qalx, rus!
Həkim hirsle yerindən qalxa-raq, zabitə gözlənilməz zərbə en-dirdi. Mayorun tirtap yerə sərilmiş

yini görüb çısqırdı:

- Rus sənin babandır, heyvan! Aparın bu mürdarı. Əsl-nəcəbəti-mi öyrənib sonra gəlsin!

Bu dəfə yüksək rütbəli zabit-lər çəş qaldılar. O, cəsəətli hərə-kətləri ilə hamının gözüünün işiğini almışdı. Alman mayoru güclə yer-rindən qalxıb əlini yuxarı qaldırdı:

- hayl hitler!

Həkim həmin sözləri soyuq -qanlıqla təkrar edib yerinə uzandı.

Təzliklə ordu kəşfiyyatı onunla maraqlanmağa başladı. Sorğu aparan yüksək rütbəli alman zabi-ti çox əsəbi adam idi. O, istehza ilə soruşdu:

- Bolşevik, sən alman hospita-lında qayda-qanun yaratmaq istə-yirsən?

Həkim eyni taktikanı davam et-dirdi:

- Sözlərinə hədd qoy, cənab zabit, görürəm, çox naşısısan. Sən Berlində əylənəndə mən bolşevik-lərin içini-biçini öyrənməklə məş-ğul idim.

- həm də alman dilini öyrənib ruslara işləməklə.

- Bəlkə əksinədir, cənab zabit. Alman olmağınıza baxmayaraq, ruslara işləmədiyinizə kim zəma-

Zabit var qüvvəsi ilə onun ba-sına zərbə endirdi:

- Bolşevik casusu, məni alda-dırsan?

Ağrıdan sarsılma da, həkim sə-sini qaldırdı:

- Mən casus deyiləm!

Zabit çısqırdı:

- Düzünü de, düzünü de, bu saat beynini dağıdacağam.

Faşist bir neçə dəqiqə tapan-çanı onun alınına sıxıb saxlasa da, həkim halını dəyişmədi. Bu so-yuqqanlılıqdan sarsılan alman za-biti:

- Eybi yox, kimliyini araşdırıb özüm səni gəbərdəcəyəm, - dedi.

Kəşfiyyat zabiti onun haqqında yuxarıya məlumat verdi.

Yaşlı alman generalı ilə söhbətdən sonra hər şey aydın oldu. Sorğu zama-nı həkim düşməni lazı-mınca inandıra bilmmişdi. Ona görə də general de-di:

- Bu gündən olacaq-san alman zabiti Məmmədov. Ruslara qarşı bi-zə səndəki sərtlik lazı-mdır. 1-ci marş rotanın ko-mandiri kapitan Məmmədov,

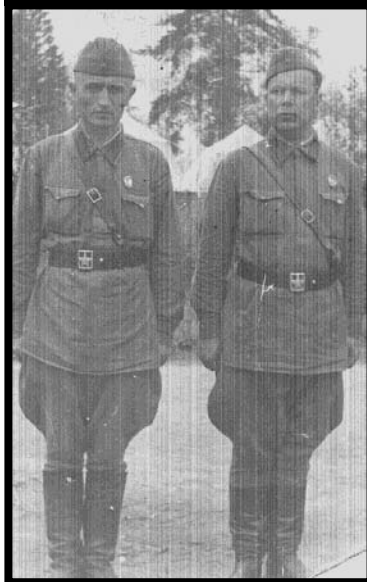
da almanlar özləri də tab gətirə bilmirdilər. O, unter-zabitlərin qə-nimi idi. Ober-zabitlər də on-dan çəkinirdilər. Hərbi düşərgənin rəisi üçün belə sərt və peşəkər zabit göydəndüşmə idi və o, kapi-tan Mirzəxan Məmmədov kimi ta-nınan həkim Mirzəxanovun özünün müavini təyin edir. Bu, h. Mirzə-xanovun faşistlərə qarşı mübarizə əzməni daha da artırır. Ona ayrıca maşın təhkim olunmuşdu və o, iş-lə əlaqədar bir neçə kilometr ara-lıda yerləşən Nim şəhərinə də ge-dib-gəlirdi.

Həkim Mirzəxanov məqsədi-nə çatmaq üçün nəyin bahasına olursa-olsun Fransa Müqavimət

FRANSADA

UYUYAN İGİD

nət verə bilər?

Bu sözlər zabiti tutdu:
- Rusun hərzə-hərzə danışma-ğına bax.

Həkim hücumə keçdi:
- Dedim ki, sözlərinə hədd qoy, mən rus deyiləm, qafqazlı-yam.

Alman zabiti onun gözlərinin içinə baxıb hirsle dedi:

- Nə olsun?
- O olsun ki, sən Qafqazı və qafqazlıları tanımırsan. Tarixdən, Qafqazda bolşeviklər əleyhinə qalxan qiyamlardan da bixəbər-sən. Mənim atam dediyin bolşeviklərin heç olmasa bir neçəsini gəbərdib, bəs sən nə etmişən?

Həkimin inamla və "sən" deyərək danışıması zabiti ehtiyatlı ol-maq məcburiyyətində qoydu:
- Bizim üçün qafqazlı da birdir, rus da, belorus da.

- Deyəsən, Führerin Qafqaz si-yasətini də anlamırsan.

- Bəsidir! Alman dilini özüne qalxan etmək istəyirsən.

- Mən onu qalxan etmək üçün yox, alman mədəniyyətinə bələd olmaq üçün öyrənmişəm.

Zabit nə edəcəyini bilmirdi. Odu ki, sorğunu o biri günə sax-ladı. İkinci sorğu gözlənilməz old-u. Zabit qolu bağlı həkimin qarşı-sında dayanıb qəzəblə soruşdu:

- Sən kimsən?
- Mirzəxan Məmmədov.

dov, Almaniya naminə döyüşə! H-ayl hitler!

Tale həkim Mirzəxanovun üzü-nə gülməyə başlamışdı. Alman za-bitinin paltarını geyindirib onu erstə marş kompaniyasının koman-diri təyin etdilər. Faşistlər marş rotaları belə adlandırdılar. Marş rotalar döyüşən ordu üçün ehtiyat döyüşçülər hazırlayırdı. Həmin ro-taların şəxsi heyəti əsasən əsir düşmüş Sovet əsgərlərindən ibar-ət idi. Lakin əsgərlərin əksəriyyəti öz ölkəsinə qarşı döyüşmək istə-mədiyindən çox vaxt onları arxa cəbhədəki əsir düşərgələrinə göndərirdilər. Bir müddətdən sonra almanlar Polşaya gətirilmiş marş rotaları Fransanın cənubuna yola saldılar. Həkim Mirzəxanov da öz marş rotası ilə burada idi. O, cəsəətli və qətiyyəti ilə çox şey-nə nail olmuşdu. Düşmənlə müba-rizəni davam etdirməkdən ötrü partiyaçı və diviziya komissarı ol-duğunu məharətlə ört-basdır edə bilmiş, qısa müddətdə faşistlərin etimadını qazanmışdı. Lakin gələ-cək nəsilərə özü haqqında nişan verməkdən ötrü familiyasındakı "Mirzəxan" sözünü qoruyub sax-lamışdı. Dünyanın işini bilmək ol-mazdı. Ölüm-itim dünyası idi...

RODEZDƏ GİZLİ TƏŞKİLAT

1943-cü ilin payızında Fransa -nın cənubuna gətirilən əsrlərin əksəriyyəti, təxminən 1200 nəfəri Rodez şəhərindəki Burlup kazar-masında yerləşdirilir. Sərtliyi və zabiti ilə fərqlənən həkim Mir-zəxanov hərbi düşərgə komen-dantının diqqətini cəlb edir. Döyüşçü dostlarının xatırladıqları kimi, onların Mirzəxan Məmmədov kimi tanıdıqları, alman formasını geyinmiş cüssəli zabitin qarşısın-

hərəkəti ilə əlaqə yaratmağı, əsir-lərin gizli təşkilatını araya gətirmə-yi, imkan düşən kimi həmyerli-lərini silahlandırmaq ayağa qaldırma-ğı və faşistlərə qarşı döyüşən fransız partizanlarına qoşulmağı qərara almışdı. Azərbaycanlı döyüşçülər arasında böyük nüfuza malik olan kapitan Hüseynrza Məmmədovla tanışlıqdan sonra əmin olur ki, Rodezdə Fransa Müqavimət hərə-katının iki aparıcı dəstəsi ilə - ge-neral Şarl de Qollun FFI birləşmə-si və kommunistlərin FTRF təşkilatı ilə əlaqə yarada bilər. General De Qollun Rodezə gətirilmiş hərbi əsirlərlə əlaqə yaratmaqdan ötrü məşhur kəşfiyyatçı Klemen de Broverə (gizli adı Valer) tapşırıq verməsi, yerli partizanların milliy-yyətə polyak olan Qrekar Ro-manyuk vasitəsilə əsirlərlə maraqlanması hər iki sovet zabitinin ümidini artırır.

Ən çətini hərbi əsirlər arasın-da gizli təşkilat yaratmaq idi. O vaxt partizan dəstələrindən biri-nin komandiri olmuş Mark Venin-nin sonradan yazdığı kimi, "Qızıl Ordunun ali savadlı zabitləri istə-yirdilər ki, kiçik döyüş qrupları yaratsınlar ki, lazımı məqamda bütün qarnizonu almanlara qarşı ayağa qaldıra bilsinlər". Lakin M. Veninin qeyd etdiyinə görə bu, olduqca çətin iş idi. Bir tərəfdən, əsirlər daim alman zabitlərinin nəzarəti altında idi, digər tərəf-dən isə onların arasında sovet rejiminin əleyhdarları, həmçinin muzdlu satqınlar vardı.

Müzəffər MƏLİKMƏMMƏDOV (Ardı var)

ВЕСЕННЯЯ СЕССИЯ ММ ОБСУДИТ ДОЛГОЖДАНЫЙ ЗАКОНОПРОЕКТ

- Низами муаллим, почему была закрыта в 1996 году кафедра общей лингвистики БГУ?

- Она была единственной кафедрой в Азербайджане, изучающей языки. В 60-х годах от нее стали отпочковываться отдельные кафедры азербайджанского, русского, восточных языков, которые возглавили наиболее сильные наши кадры. Вследствии этого кафедра постепенно перешла на изучение языковых проблем, его теоретических вопросов. После смерти заведующего кафедрой Муса Адилова начался неразрешимый спор за этот пост. Он пришелся на время перехода к системе бакалавров, магистров. Так как учебной нагрузки стало меньше, некоторые кафедры были закрыты. Все эти причины привели к тому, что кафедра была поделена между двумя другими: русского и азербайджанского языков. Таким образом, долгих пять лет кафедры общей лингвистики не было.

- А в чем была необходимость возобновления деятельности этой кафедры?

- Начиная с 2001 года мы стали ее возрождать. Необходимость этого истекает из важности изучения языковых процессов, идущих в независимом Азербайджане. Это связано с тем, что в стране живут носители трех языковых семей. Это представители кавказских народов, появившиеся на этих территориях до нашей эры, до начала первого тысячелетия. Уже где-то тысяча лет, как обособились тут и иранские этносы. А начиная с первых столетий нашей эры пришли на эти земли турки.

Процесс формирования более десяти этносов, их дифференциация как народов, произошел на территории Азербайджана и южного Дагестана. То есть, нельзя сказать, например, что хиналугцы сформировались где-то там, а потом пришли сюда. Доказательством этого служит и сам факт их локальности. То же самое касается иранских этносов. Азербайджан - родина талышей, татов. Правда, этого нельзя сказать в отношении курдов. У них есть своя прародина, где-то в районе Курдистанских гор, что граничит с Южным

Азербайджаном в Иране. А появление курдов на территории Северного Азербайджана датируется 17-18 веками, но не ранее. Таким образом, наша родина служит как бы моделью того, как разные народы живут в дружбе и согласии. Потому нам нужна кафедра общего языкознания для изучения языков народов Азербайджана. Хотя пока мы эту работу не проводим на должном уровне.

- Что мешает этому?

- Отсутствие специалистов. И у нас в республике, и в республике в целом есть сильные кадры в области общей лингвистики. Имеются учебники, программы. Пишутся и новые. Изучение языковых процессов на территории Азербайджана, различных этносов, как с точки зрения науки, так и политики, по мнению зарубежных специалистов, требует желать лучшего. У нас есть сотрудник, талыш по национальности. Классный специалист, но не изучает талышский язык. Та же картина наблюдается в Институте языкознания. Работающие там лезгинцы, курды, талыши и таты только тем и заняты, что исследуют азербайджанский язык. Правда, нет и видимого эффекта их труда... Я и там говорил о том, что надо изучать языки малых народов страны. В противном случае ими займутся или уже занимаются французы, англичане, немцы... Напишут дельную монографию, по которой мы будем учиться! Исследованиями этнических языков страны должны заниматься те, кто владеют ими как своим родным.

Вне зависимости от количества проживающих лезгин, их язык должен изучаться, и в первую очередь ими самими. Как, например, покойный Шамсаддин Саадилов, который в Институте языкознания написал грамматику крызского языка. Этот труд Москва ставила в пример как лучший образец иберокавказоведения. Неправильно требовать

Наш собеседник - доктор филологических наук, профессор, депутат ММ, завкафедрой общей лингвистики БГУ, заслуженный деятель науки, член Союза писателей, руководитель Центра Атаюртка, член-корреспондент НАН НИАМ

организационная сторона дела, создание специальной системы, механизма исследования.

Языки народов Азербайджана должны изучаться. Тем более, что нет на земле такой маленькой территории, где бы существовало столько языков, представлено так много языковых семей. Это особенно касается севера страны. В то же время налицо между ними совершенное языковое единство. То есть, возможность того, чтобы какой-то единый язык на более высокой ступени мог бы использоваться вместо них. И чтобы при этом наблюдалась языковая толерантность. Это уникальное явление, думаю, следует изучать, притом качественно, и не только на уровне нашей кафедры.

- Где же взять кадры, которые занялись бы этими языками?

- Их следует подготовить здесь. Для этого дипломные работы, а также магистерские, кандидатские, докторские работы надо направить в это

русло. Что мы постепенно и делаем. Правда, вначале могут появиться работы не на должном уровне. Главное положить начало. А кадры возникнут в процессе работы.

В 30-е годы прошлого века малым народам СССР уделяли соответствующее внимание. Они имели свои алфавиты, школы, газеты. Но с началом процесса коллективизации появилась идея создания единого советского народа. Работы по развитию этносов, после 50-х годов, практически свернули. Да в такой степени, что в Азербайджане в качестве языка мог использоваться только азербайджанский. Даже постарались научно доказать, что он не является тюркоязычным. Как видите, нарушение одного языкового принципа влечет за собой другие. Тогда наука, научное мышление потеряли свое значение... Теперь же в этом есть нужда, независимо от результата эти языки должны изучаться.

- С кем сотрудничает ваша кафедра?

- Нами издана история кафедры, которая послана ученым-лингвистам Европы, России, Ирана, среднеазиатских стран. С некоторыми из них мы поддерживаем связь. Выходим во внешний мир с помощью сайта филфака БГУ. Стараемся создать сеть обмена, чтобы наши исследования стали современными не только по фактуре, но и по методам, способам. Мы готовы сотрудничать и с Бакинским филиалом Дагестанского Государственного Университета.

- Чем можно объяснить тот факт, что Дагестанский Научно-Исследовательский Институт Языка и Литературы исследует более десяти местных языков, а Азербайджанский Институт Языкознания только азербайджанский?

- На мой взгляд, в Дагестане сейчас наблюдается новая тенденция. Стали утверждать, что до русского языка там главным языком общения

был арабский. Но не принимается во внимание тот факт, что начиная с 17 века до наших дней поэты, главным образом лезгинские, творили свои произведения на родном языке и на азербайджанском. Например, Етим Эмин и Сулейман Стальский большую часть своих произведений написали на азербайджанском языке. Также не принимается во внимание то, что кумыкский язык, на котором творил основоположник современной кумыкской литературы Ирчи Казак, является кыпчакским диалектом тюркского. Я чувствую, что в Дагестане в последнее время усиливаются позиции аварского языка и культуры с целью консолидации вокруг него всей республики. Если это здоровая тенденция, то ее следует защищать. Если это производится силой, то она не оправдывает себя...

Наше сотрудничество с дагестанскими учеными пока идет на уровне обмена книг, полемики. Наука же требует соблюдения общих тенденций, централизованности. Иначе западная культура, английский язык заполняют наши края.

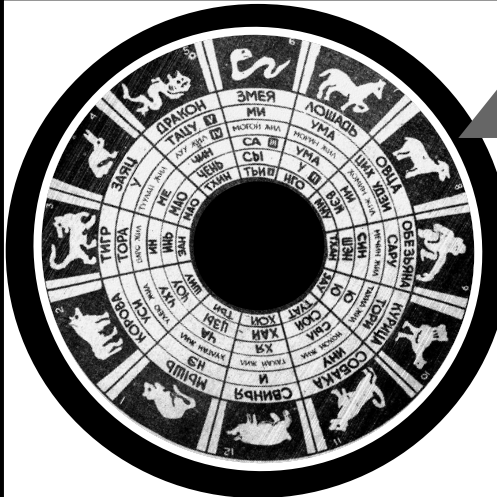
- Что делается на государственном уровне для сохранения и развития языков национальностей Азербайджана?

- Думается, что мы в скором времени разработаем отдельный проект закона об изучении и защите культуры, этнографии (в том числе языка) и представим на весеннюю сессию парламента. Для изучения этих проблем хорошо бы иметь какой-то центр, институт. Пока что в отношении данных вопросов есть определенная настроенность общества. Некоторые вопрошают: каковы будут последствия при поднятии этих тем? Не потребуют ли некоторые представители национальностей для себя автономии? Такая опасность существует. И это в условиях, когда процесс глобализации стирает границы.

Мы должны постараться, чтобы в Азербайджане разные народы жили в полной гармонии...

Вел интервью Лятиф Шамхал

ГОД ОВЦЫ (КОЗЫ)

■ Элегантная, влюбленная в природу Овца - по японскому календарю - могла бы быть самым очаровательным знаком, если бы не была колеблющейся, беспокойной, надоедливой, недовольной своей участью. Умеет нравиться,

когда это в ее интересах, стремится использовать других и жить за их счет. Легко приспосабливается к любому образу жизни с того момента, когда ей обеспечивают минимум безопасности. Робкая, женственная, иногда изменчива. Нравится, когда о ней говорят, руководят ею, советуют. Полагается на других, не зная, что ей выбрать самой. Безмятежный пессимист.

Коза - по вьетнамской транскрипции - кажется доброй, даже славной, склонна к благотворительности, охотно делится имуществом с другими. У нее нет чувства собственности. Легко позволяет привязывать себя к более сильному партнеру. На хорошем "лугу" будет спокойной и послушной, на плохом - беспокойно рвать веревку.

У Козы отсутствует чувство от-

ветственности. Создана для послушания. При хорошем влиянии может преуспеть, даже блистать в каком-то виде искусства. У нее есть вкус и талант. Однако в деле не желает играть первую роль. Чувствительна к лести.

Коза - женский знак, она хочет жить спокойно и мечтает о браке, который принесет ей богатство. Не откажется от солидного, но великодушного мецената. Она из того материала, из которого делают веселых и беззаботных куртизанок. Все зависит от удачи, от перенесенных влияний, от качества травы на лугу.

Должна избегать коммерции. Это для нее тяжелая ноша. Ее речь часто бессвязна, косноязычна. Она выражает свои мысли тяжело. Никогда не будет ни командиром, ни просто солдатом.

Коза часто будет сталкиваться с любовными проблемами, и что касается ее чувств, ее жизнь будет бурной. Если Коза свяжет свою жизнь с Котом, Свиньей и Лошадью - все может пойти хорошо. Никакой другой знак не может выносить ее слишком долго, особенно Бык. Не получится брак и с Собакой. Оба всю жизнь проведут в раздоре друг с другом.

Однако отметим: под каким бы знаком ни был партнер, Коза никогда не будет держать его под своим башмаком.

Рожденных в Год Овцы (Козы) ожидает беспокойная жизнь, но сравнительно неплохой достаток в семье, умеренное удовлетворение потребностей.

Цийи ктаб

БАЖИХАНУМ ИСАЕВА

ХАЙИ ЧИЛ КІАНАРЗАВА

И мукъвара "Азербайжан" нешриятди вичихъ клелдайбурун арада гъурмет авай авторрикай тир Бажиханум Исаевадин "Зи гъед" твар ганвай шииррин кватлал басмадай акъудна. Шаирдин и ктабда жъуребажуре йисара кхъенвай шиирар гъатнава.

Лезги шииратдиз цийи фикирар, цийи рангар гъун патал анжах са вичиз хас жъуредга гаф лугъуз алахъзавай Бажиханум Исаевадин "Зи гъед" твар ганвай ктаб са шумуд жигъетдай тафаватлу жезва. Сад лагъайди, шаирди вичин фикирар, гъатта риклик къалабулук кутадай хътин гужлу гъиссеривди диганвай фикирарни милайимдаказ, хъуьтуьлдаказ лугъузва. Инсанар клевера гъатнавай алай аяма да хайи халкъдин таъсиб члугъазвай ам яшайишдин деринриз гъахъзава, уьмуьрдин вири патарихъай веревирдер ийиз алахъзава.

Къвед лагъайди, Бажиханум Исаевадин члалар тлебиатдихъ галаз клеветлай алакълу я. Адан шииррай клелдайбуруз чи хайи тлебиат, чи дагъраг, генг яйлахар, къацу чуьлпер, берекатлу никлер, мублагъ чилер, шуршуриз ргазвай булахар, ван алаз авахъзавай дагъдин вацлар аквазва. Адан шиирриз хас тлебиатдин шиклири клелзавайбуруз мад гъилера хайи Ватандал ашукъ хъунихъ ялзава.

Шаирдин шиирриз хас мадни са къетленвал ава. Имни гзаф шиирар инсанрихъ, абурун къадар-къисметдихъ, гележег паталди члугъазвай зегъметдихъ галаз алакълу хъунухъ я. Шаирди инсанрин дунья къалурун патал члехи алахъунар ийизва, абурун риклер виклеговилив, Ватан, хайи халкъ, хайи члал клан хъунин гъиссерив ацлурзава. Гъавилляй Бажиханум Исаевадин "Зи гъед" твар ганвай, хайи чил кланарзавай цийи ктаб клелдайбуруз паталди шаирдин цийи ийи инсан пишкеш я лугъуз жеди. Агъадихъ чна ктабда гъатнавай шииррикай сад чапзава.

"Самур"

Бажиханум Исаева
ЗИ СТХАЯР

Зи стхаяр дагъ къелеяр,
Гъулдандин цал, даях тушни?
Са батиндай акъатнавай
Вад стхани са вах тушни?

Гъидан пеле гъатайтла циф,
Ишеда рикл члугъаз гъайиф.
Вил мичл тежез, акъудиз ийф,
Вах дердериз уртах тушни?

Къекъвейтлани ирид уьлкве,
Къил гъамиша жедда теке.
Куь намусдал гъидач леке,
Зун къил ичли ахмакъ туш хьи.

Рагъ авачир тагъ тахъурай,
Свас авачир тав такурай,
Квез тахъай бахт заз тахъурай,
Им дидедин саягъ тушни?

Рази я зун и къадардал,
Луварар я куьн зи тандал.
Стха авай вах жеч дарда,
Хъуьтлерни кваз мублагъ тушни?

Ацукънавач мад гъакл бейкар,
Алакъ тийиз са ферлу кар.
Риклин къеняй первердигар,
Авахъзавайд булах тушни?

Эренлердиз ийизва дад,
Беднезердкай хух на зи вад.
Бажиханум гафар устад,
Бес куь къилин дамах тушни?

Са шумуд йис инлай вилик за Магъачкъалада, "Лезги газет"дин редакциядин фотолaborаторияда лезгийрин твар-ван авай ксарин шиклар хъязавай. Са шиклиди зун вичихъ ялна. Къуьнерик лацу сун шал вегъенвай, мекер рехи хъанвай дишегъли хъуьтуьлдиз, миллидиз хъуьрезвай шиклидай. Яраб и иер дишегъли вуж ятла лугъуз фикрзавай за. Гъа и кар къатлай чи твар-ван авай фотограф Тажидин Мегъамедова зун клеветрай акъудна:

- Им Унейзат ханум я. - Члехи гъурметдалди, кланивилелди лагъана ада.

- "Лезгийрин Афина"? - явашдаказ жузуна за.

- Эхъ.

- Хупл хъсандиз лагъанва шаирди. И дуньяда дишегълидин иервилливи камаллувилив агакъдай затл жени?

Тарихди чаз хайи халкъдин рекъе чан эцигай къегъал лезгийр тлимил бахш авунвач. И инсанри халкъдин уьмуьрда ва медениятда ахътин чка къунва хьи, абурукай сад сиягъдай акъудайтла, са иер дараматдин цлай са зурба къван акъудай хъиз жеди. Вичин гъакъинадай заз ихтилат ийиз кланзавай Унейзат Мейлановани, са шакни авачиз, чи халкъдин камалдин дараматдин лугъуз тежедай къван зурба къванерикай я.

Хайи члал паталди къегъалвилелди гзаф зегъметар члугур, адан уьмуьрда квахъ тийидай гел тур и инсандалди гъар са лезгидивай дамахиз жедда. Унейзат ханумдихъ галаз таниш хъун, клелдайбуруз адан уьмуьрдикайни яратмишунрикай гегъеншдиз малумат гун зи муррад тир. Ихътин инсанрихъ галаз мукъувай таниш хъун гъар са журналист паталди члехи вакъиа я, вучиз лагъайтла абурун камаллу суьгъбетри, чешнелу уьмуьрди чак руьгъ кутада, чаз яшамшдай гуж гуда. Ингъе, чи машгъур алимдихъ, члехи камалэгълидихъ галаз мукъувай таниш хъун заз несиб хъанач.

Пуд йис инлай вилик зи дагъустанви дустари зал са ктаб агакъарна. Им Унейзат Мейлановадин 1974-йисуз Москвада чоп хъайи "Гюнейский диалект - основа лезгинского литературного языка" ктаб тир. Сад лагъай чарчел алимди вичин хатлуналди кхъенвай гафар акурла хвешила захъ лувар акатнай. Гъинай ятлани гъиле зи "Къарагъ дунья, "Лезкинка"дал къуьлериз" твар ганвай ктаб гъатай алимди ам клелайдалай гъуьгуьнлиз и китаб зал агакъарун къетл авунвай алимди вичин автографда кланивилин ва хвешивилин гъиссер ачухарнавай. Члехи алимдин дикъетлувили ва къайгъударвили заз клеветлай эсер авунай ва са шумуд юкьуз зун гъа гафарин таъсирдик кваз яшамш хъанай.

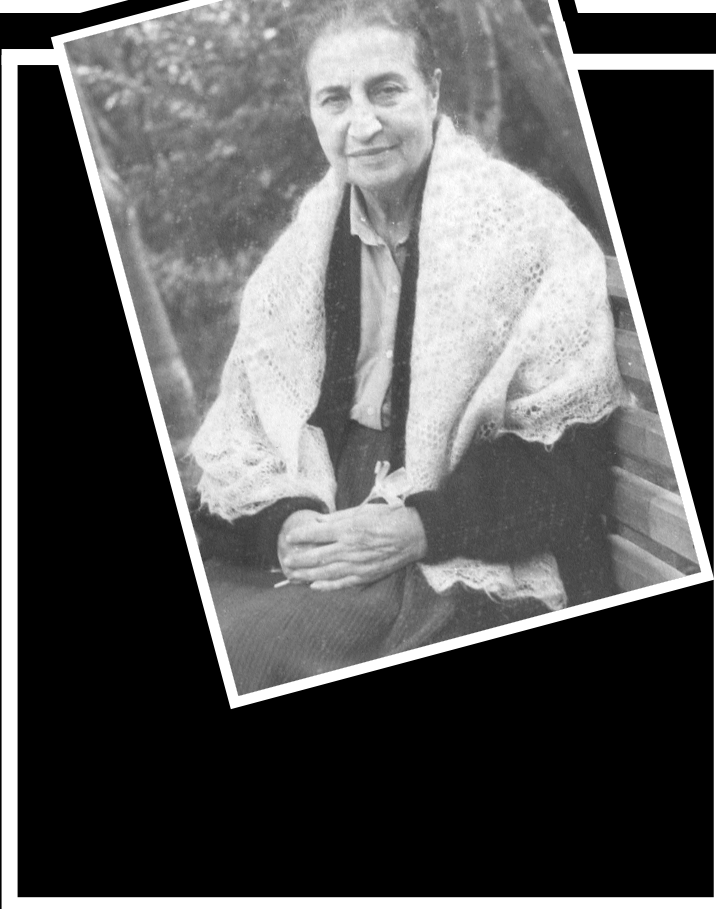
Алатай йисуз чун Магъачкъалада гъуьруьшмиш хъана кланзавай, анжах мадни къисмет хъанач. "Унейзат ханум рагъметдиз фена", - лагъайла зи риклин гъал атлана. Твар-ван авай, хайи халкъдиз риклин сидкъидай къуллугъ авур гъар са инсан дуньядилай фейила члехи са дагъ уьцвей хъиз жедда заз...

Унейзат Азизан руш Мейланова 1925-йисан 1-майдиз Стлал Сулейман райондин Къасумхъуре дидедиз хъана. Гъеле юкъван мектебда клелдайла вичин хци зигъиндалди тафаватлу хъайи ада, хайи члал хъсандиз чирун патал гзаф алахъунар авунай. Стлал Сулейманан тварунихъ галай Педагогикадин Институтдин филологиядин факультетда клелдай вахтунда и къакъан къаматдин иер руша вичин алакъунралди гъам муаллимрин, гъамни студентрин гъурмет къазанмишна. Кле-

луналди вичин юлдашрилай тафаватлу жезвай руш Сталинан тварунихъ галай стипендиядиз лайихлу акунай. Илимдин рекъай сифтегъан камар вегъей Унейзат институт акъалтларай кумазни Москвадиз, СССР-дин Илимрин Академиядин Члаларин Институтдин аспирантурадиз ракъурнай.

Вичин уьмуьр илимдиз серф авур Унейзата сифте яз Москвада "Лезги члала падежрикай менфят къачунин къайда" темадай кандидатвилли диссертация хвена. Гуьгуьнлай "Лезги диалектология" темадай докторвилли диссертация хвейи алим виринриз сейли хъана.

А д а н

Чи сейлибур

тандин члаларин илимдин тарихда сифте яз Унейзат Мейлановади "Лезги члалан диалектологиядин словарь" туьклуьрнава. Ина Куьре, Самур ва Къуба нугъатрик акатзавай 12 диалектдин гъакъиндай илимдин бинедаллаз гзаф малуматар ганва. И эсерда алимди лезги диалектрин лексический фондуникай, гъаклини и рекъай ахтармишунар тухвай алимрин эсеррикай малуматар ганва.

Лезги члалан фонетика, морфология ва синтаксис гуьнгуьна хутун паталди алимди гзаф крар къилиз акъудна. Адан

"Сравнительно-историческая лексика дагестанских языков"

эсер чапдай акъатайла Дагъустандин ва гъаклини СССР-дин шумудни са

члалан алимди адаз баркалла лагъанай.

Адан "Будушко-русский словарь" эсер алимди яргъи йисара

члугур зегъметдин бегъер я. Алимди лезги

члалан толковий словарь гъазурун патал

гзафни-гзаф зегъметар члугуна ва и месэладиз талукъарнавай са

шумуд макъала чапдай акъудна. Гъайиф хьи, начагъвили адаз словарь тамамардай мумкинвал ганач.

Унейзат ханумди Мегъамед Гъажиевахъ ва Ражидин Гъайдаровахъ галаз санал туьклуьрай лезги члалан орфографиядин къайдаяр ва и къайдайрал бинеламиш хъана арадиз гъайи "Лезги члалан орфографиядин словарь" клелдайбуруз патал гзаф къиметлу ктабар я.

Гъамиша вилик-къилик хъайи, дуньядин гзаф уьлквейра къиле фейи илимдин мярекатра иштирак авур Унейзат Мейланова Дагъустандин Гъукуматдин Университетдин

гзаф гъуьрметлу профессоррикай тир. Студентризни, муаллимризни и къени къилихрин, чина нур авай дишегъли гзаф кландай. У. Мейланова гъаклини бине академик Чикобавади эцигай, Тифлисада чап хъайи "Ежегодник иберийско-кавказского языкознания"

журналдин редколлегиядин уьзви тир. Ина алимдин цлудралди макъалаяр чап хъанай. Къафкъаздин члаларин илимдик зурба пай кутур Унейзат Мейлановади 1998-йисуз Чикобавадин тварунихъ галай премия къачунай. Ам 7 медалдиз ва азим маса премийриз лайихлу акунай.

Хайи халкъни хайи члал багъаз къур, ара датлана абуруз къуллугъ авур Унейзат ханум къакъан руьгъдин сагъиб тир. Ништа, гъеле шумудни са несилри адалди дамахдатла. Къадирлу халкъди ихътин члехи алимдин твар, адан зурба крар садрани риклелай алуддач.

Седакъет КЕРИМОВА

НОВОСТИ

ЕВРОПА ВЫБИРАЕТ ПРЕЗИДЕНТА

Британцы встревожены тем, что Франция и Германия уже договорились о выборах президента, который будет управлять единой Европой. Будущий суперпрезидент возглавит Европейский Совет, состоящий из глав государств, и тогда Европа окончательно превратится в сверхдержаву. Среди главных кандидатов на высокий пост - нынешний премьер-министр Великобритании Тони Блэр. Идею должны совместно представить Жак Ширак и Герхард Шредер. Ее уже поддержали Италия и Испания. Франция убеждает немцев согласиться на выборы президента Европы на 5-летний срок.

ВЕРУЮЩИЕ ЭКОНОМЯТ НА ЦЕРКВЯХ

Церковь в Германии переживает упадок. Ее ряды один за другим покидают глубоко верующие бюргеры. А все потому, что они хотят сэкономить на церковном налоге, который составляет 9% от их месячных доходов.

Количество вероотступников в 2002 году выросло на 20%. Основная масса рванула из церкви в ноябре - в тот период, когда гражданам Германии выплачивают так называемое рождественское пособие.

Отход от церкви связан не с утратой веры в Бога, а с желанием не пополнять бюджет церкви, которые в уходящем году, по оценке экспертов, недосчитались 760 миллионов евро. К концу года сумма может достигнуть 1 миллиарда евро.

ЮБИЛЯРЫ ПОГРУЗИЛИСЬ В СОН

Супружеская пара из Северного Тайваня завоевала право войти в Книгу рекордов Гиннеса как образец невиданной преданности в браке. Поженившись в апреле 1917 года, Ли Юнг и Янг Ван прожили вместе 85 лет и ни разу не ссорились. Фактически же они стали жить одной семьей еще раньше. Как требовал обычай в бедных тайванских семьях, Янг Ван уже в 5 лет переехала к своему нареченному, который на год ее старше, чтобы работать по дому и ухаживать за мужем. Правда, сами старики не считают свою долгую совместную жизнь особым достижением, о котором нужно трубить на весь мир, и к приезду своих 40 детей, внуков и правнуков, захотевших поздравить "предков" с избранием в знаменитую Книгу рекордов, отнеслись равнодушно. 103-летний Ли, одетый в праздничный костюм, застыл в кресле, устремив тусклый взгляд в пространство, а его драгоценная Янг 102 лет и вовсе погрузилась в сладкий стариковский сон.

ПОСЛЕ КАТАСТРОФЫ ЖИЗНЬ УСКОРЯЕТСЯ

Как показывает статистика, люди, пережившие катастрофы, перестают медлить с принятием важных решений. Например, в американских штатах, по которым пронесся ураган, резко возросло количество заключенных браков и увеличилось число новорожденных. Ученые считают, что после природных катастроф люди начинают ценить жизнь, близких и семью. Данные о том, насколько прочны экстремальные браки, ученые пока еще не проанализировали.

ШТАТЫ ТЕРРОРИЗИРУЮТ СМЕРЧИ

Кошмаром для Америки остаются смерчи, которые снова обрушились на огромную территорию от Луизианы до Огайо. Они несутся со скоростью 200 миль в час и сносят целые города, тем более что американские жилища, как правило, довольно хлипкие и при натиске стихии рушатся как карточные домики. Во время недавнего такого удара погибли 34 человека и 150 числятся пропавшими без вести. Очевидцы рассказывают, как смерч разрывал на части дома и уносил в поднебесье автомобили, деревья и фонарные столбы. Городок Мосси-Гроув принял на себя самый сильный удар. Тornado сровнял с землей около сотни домов и снес 4 школы. Многие люди пытались бежать от смерчей на автомобилях.

Исполнилось 65 лет со дня рождения одного из самых пронзительных лирических поэтов-шестидесятников Геннадия Федоровича Шпаликова (1937-1974). Он ушел трагически в тот год, когда не стало Василия Шукшина и за два года до гибели Александра Вампилова.

Это были писатели одного и того же мировидения, высокой совестливости. Имя Геннадия Шпаликова стоит в одном ряду с именами Евгения Евтушенко, Андрея Вознесенского, Беллы Ахмадуллиной, Булата Окуджавы. Массовость поэзии этих мастеров ведет свое начало с 30 ноября 1962 года и названа А. Вознесенским "стадионной". И действительно, и в годы оттепели выступления поэтов вызвали интерес сотен и сотен тысяч людей.

Сын боевого офицера, погибшего за несколько месяцев до окончания войны, Шпаликов стихи начал писать в октябре 1955 года. Современному читателю он известен по знаменитому фильму Г. Данелия, снятому по его сценарию "Я шагаю по Москве":

Бывает все на свете хорошо,
В чем дело - сразу не поймешь,
А просто летний дождь прошел,
Нормальный летний дождь.

Позывными эпохи поколения шестидесятников стали также стихи Г. Шпаликова к песне из фильма "Коллеги" по повести В. Аксенова. Литературоведы-теоретики называли бы его поэтом импрессионистом, передающим эмоциональное состояние лирического героя:

На меня надвигается
По реке битый лед,
На реке навигация,
На реке пароход.

Пароход белый-беленький,
Дым над красной трубой.
Мы по палубе бегали -
Целовались с тобой.

Этот удивительно красивый и талантливый человек прожил короткую жизнь и оставил нам в наследство свой особенный поэтический мир с его московскими улицами и дождями, дружескими компаниями, самолетами, электричками. За что бы он ни брался, все делал мастерски; его самым близким другом был Виктор Некрасов, автор знаменитого романа "В окопах Сталинграда", который был вынужден эмигрировать. Войну Шпаликов помнит по детским впечатлениям, ей он посвятил немало строк, причем изображение тех событий передается глазами юных:

Городок провинциальный,
Летняя жара
На площадке танцевальной
Музыка с утра.

Рио-рита, рио-рита,
Вертится фокстрот.
На площадке танцевальной
Сорок первый год.

По мнению Беллы Ахмадуллиной, Шпаликов "урожден поэт, ищущим воли, но не добывший свободы... Он самый хрупкий и трагический силуэт 80-х годов. Последние его дни - совершенное одиночество, люта и унижительная нужда, недовольство зависимостью от совкино". По воспоминаниям драматурга А. Володина, Шпаликов часто повторял: "Не хочу и не могу быть рабом!" Жесткая цензура, запреты на многие темы порождали в нем досаду на режимные времена и он иронично, в чисто булгаковском стиле восклицал:

"ЛЮДЕЙ ТЕРЯЮТ
ТОЛЬКО РАЗ..."

Может я не доживу
До того момента,
Как увижу наяву
Цель эксперимента.

Сегодняшнее поколение "увидело цель эксперимента": трагическая эпоха ушла в историю, как и предсказывали М. Булгаков, Е. Замятин, Б. Пильняк, А. Платонов, А. Солженицын, Г. Шпаликов.

Поэзия Шпаликова впитала в себя лучшие образцы русской лирики, но больше всего в ней слышатся есенинские мотивы ("Собака, ты, собака..." "Зима", "Песенка" и другие). Только истинный лирик мог с серьезностью утверждать:

Бывают крылья у художников,
Портных и железнодорожников,
Но лишь художники открыли,
Как прорастают эти крылья.

Обращаясь к сегодняшнему поколению, поэт знал, что интерес к его стихам будет сохраняться. По словам Б. Окуджавы, стихи Шпаликова, которые "писались для себя с годами набирают

силу":

Я к вам травую прорасту
Попробую к вам дотянуться,
Как почка тянется к листу
Вся в ожидании прорасту...

Желанье вечное гнетет,
Травой хотя бы сохраниться -
Она весной прорастет
И к жизни присоединится.

Поэзия Шпаликова обращается к вопросам жизни и смерти, будит воображение искренностью, неофициальностью. Несмотря на трудности советской эпохи, читатели боролись за право читать, также как и поэты за право самовыражения. Сейчас это право реализовано. Предвидя сегодняшний день, одновременно и свою трагическую участь, Шпаликов в стихотворении "Не смотри на будущее хмуро" писал:

Ах, утону я в Западной Двине,
Или погибну как-нибудь иначе, -
Страна не пожалеет обо мне,
Но обо мне товарищи заплачут.

Я никогда не ездил на слоне,
Имел в любви большие неудачи,
Страна не пожалеет обо мне,
Но обо мне товарищи заплачут.

Геннадий Шпаликов остался в памяти современников благодаря стихам, песням, фильмам веселым и грустным, талантливым и неприкаянным, хорошим товарищем, объединяющим вокруг себя людей.

Азад ШИРАЛИЗАДЕ

ОНА РƏНАҺ АРАРСАН...

Onun gülər üzünü, çöhrəsindəki nuru, mehriban rəftarını görəndə istər-istəməz ayaq saxlayıb bu sadə insanla həmsöhbət olmaq istəyirsən. Əslində onun onlarca həmsöhbəti var. Yüzlərlə adam ona müraciət edir: "Həkim, mənə məsləhət ver. Həkim, köməyini əsirgəmə..." Neçə-neçə insan minnətdarlığa gəlir: "Çox sağ ol, həkim, xəstəliyim tamamilə keçib. Məni heç kəs sağalda bilmədi, sən sağaltdın..."

İnsanları sağalmaz dərədlərdən xilas edən, ən ağır xəstəliklərə çarə qılan bu adamın nə müasir və bahalı dərman preparatları var, nə sərrah bıçağı, nə də ayrıca müalicə ocağı. O, adamları nadir dərman bitkilərinin, xalq təbabətinin köməyi ilə müalicə edir. Bakının "İnşaatçılar" metrosunda insanlara bu dərman bitkilərini təklif edən Knyaz Mürsəliyev onlardan istifadə qaydalarını da öyrədir, lazımı məlhəmləri hazırlayıb verir.

1960-cı ildə İsmayilla rayonunun İstisu kəndində dünyaya gəlmiş Knyaz tibb universitetində xüsusi təhsil almayıb, 1995-ci ildə Beynəlxalq Tədris Mərkəzi "Bilik" Maarifçilik Cəmiyyəti "Sənət" Tədris Mərkəzinin fitoterapiya şöbəsinə bitirib. Əslində dərman bitkiləri ilə müalicə etmək istedadı ona nəslən keçib. Kənd ağsaqqallarının dediklərinə görə Knyazgilin nəslində həmişə xalq təbabətinin köməyi ilə insanları müalicə edən tanınmış loğmanlar olub.

Başqalarından fərqli olaraq Knyaz Mürsəliyev dərman bitkilərini dağlardan özü toplayır. Onların yığımını və qurudulmasını heç kəsə etibar etmir. "Dərman bitkilərinin tə-

darükündə xüsusi texnologiyaya əməl etməsən, onların müalicə əhəmiyyəti xeyli itir", - deyir.

Knyazın müalicə etdiyi adamlar heyətlə deyirlər: "Onun dərman bitkilərinin köməyi ilə ən ağır xəstələri belə müalicə etməsi əsl möcüzədir. İxtisaslı həkimlərin, ən bahalı dərman preparatlarının illərlə şəfa verə bilmədiyini xəstələr ona müraciət edəndən sonra tamamilə sağalırlar".

O, xalq təbabətinin köməyi ilə mədə-bağırsaq, qara ciyər, öd kisəsi ilə bağlı xəstəliklərə, qadın xəstəliklərinə, sonsuzluğa, saç tökülməsinə, üz yaralarının və digər yaraların təmizlənməsinə əlac edir. Yüzlərlə adamı ağır xəstəliklərin pəncəsindən xilas etmiş bu insanın adını həmişə hörmətlə çəkir. Ona rənaah aparlar heç vaxt naümid qayıtmır.

Fərid FƏRMANOV

ИНФАРКТНИКАМ ПРОПИСАЛИ ВИНО

Людям, пережившим инфаркт, следует выпивать по паре стаканов вина ежедневно - во избежание повторного приступа. Как пишет британская "Дейли мейл", французские исследователи установили, что сердечники, которые сидели на винную диету, в два раза реже испытывали новый инфаркт, чем трезвенники. В вине содержатся антиоксиданты флавоноиды, которые улучшают циркуляцию крови. Ученые подозревают, что они способны поглощать вредные химические соединения, вырабатывающиеся в организме и снижают давление.

Мез ава кыл хуьдай,
мез ава-кыл хадай.

Лезги халкъдин
мисал

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

Риклел хвена кланзавай тварар

ХАЛКЪДИЗ КЪУЛЛУГЪ АБУР КАС

И кьегьал касдин твар чи халкъдин риклел хсандиз ала-ма. Ада халкъ савадлу хъун патал кылииз акъудай къван крар садрани риклелай алудиз жеч.

1879-йисуз Шамахи шегьерда дидедиз хъайи Гъусейн Мусаеван Къуба уездда, Кццара ва адан хуре - ра кыле фейи йисари адан умуьрда лугъуз тежедай хътин гел туна. Алатай виш йисан сифте кылера Къубадиз атай ада, лезги хурера мектебар эцигна кардик кутун къетI авунай. 1911-1921-йисара и рекъый ада гзаф агалкъунар къазанмишнай. 1911-йисуз сифте яз Клурун хуре 2 синифдин мектеб патал са акъван члехи тушир дарамат эцигнай. И карда чкадин агъалийрини адаз кумек ганай. Муаллимар ва клелдай аялар желб авуна мектеб кардик куртурдалай гуьгъуьниз ам Яргундал ихътин мектеб ачухардай къарардал атанай.

А йисара Яргундал са шумуд алимди аялриз араб ва лезги члаларалди клел-кхъин чирзавай, амма мектеб паталди эцигнавай кылди дарамат авачир. Гъусейн Мусаеван ихътин дарамат эцигунихъ галаз алакьалу теклифдиз яргунвийри

мадни къуват гана ва эхирни ина 2 синиф паталди дарамат эцигна, мектеб кардик кутуна.

Гуьгъуьнлай Гъ. Мусаева Кццарин педучилище гуьнгъуна хутуна ва ина савадсузвал тергдай курсар тешкилна. И курсара ва педучилищеда Гъ. Мусаевахъ галаз санал Алимед Мустафаева, Жавад Ахундзаде - ди (шаир Агъмед Жавада) ва маса твар-ван авай ксари тарсар гузвай.

1921-1924-йисара Гъусейн Мусаева Къуба уезддин халкъдин образованидин отделдиз регьбервал гана. И йисара ада уезддин хурера хейлин цийи мектебар кардик кутуна, савадсузвал терг авун патал са шумуд кружок арадиз гъана, 1921-йисуз В. И. Ленинан кылиив феи делегациядик Гъ. Мусаевни квай.

Гуьгъуьнлай Гъусейн Мусаев члехи къуллугърал акъвазнай. 1925-1928-йисара ада Нахичевандин образованидин комиссарвиле ва Нахичевандин Халкъдин Комиссарин Советдин седривиле кваллахнай.

1928-1930-йисара мадни члехи къуллугърал акъвазай Гъ. Мусаев эхирни 1937-йисуз репрессиядик акатнай. А вахтунда ада АПИ-дин директорвиле кваллахзавай. 1943-йисуз И. В. Сталинан буйругъдалди дустагъханадай акъатай Гъусейн Мусаева вичин умуьрдин эхирдалди халкъдиз мадни риклин сидкъидай къуллугъ авунай.

Гъ. Мусаев 1956-йисуз рагъметдиз фена. Адан твар чи халкъдин риклел гъамишалух яз аламукъда.

Гуьлхар ГУЬЛИЕВА

Бубадин чирвилери хццикай алим ийидач.

Лезги халкъдин мисал

МИСКІАЛАР

Играми аялар! Лезги мискіалрин кылин мана-метлеб адакай ибарат я хьи, абуру яб гузвайбуруз ва клелзавайбуруз тербия гузва, аялрин чирвилер гегьеншарзава, зигъин ва къатлунар хци ийизва, гъавилей абуру мектеб - дани чирзава. Чи мискіалар гзаф дуьшуьшра шиир хъиз, рифмаяр аваз теснифда. Мискіалриз къени члал, ритм, рифмаяр, риклел аламукъдай гекъигунар, тешпигъар хас я.

Чи салара авайди,
Агъзур перем алайди.

Лув гудайди цаварал,
Ксудайди рагарал.

Сад я чпин рахунни,
Шагъни ава, къушунни.

Къве гъиливди акъажда,
Манидин ван хкажда.

И муча - муча,
Муч - халича.
Буба туькьюьл,
Диде клеви,
Бала верци
Вуч я?

И муча - муча,
Муч - халича.
Я къвачер квач,
Я гъилер -
Вичи расда
Тларам муькъвер.
Вуч я?

И муча - муча,
Муч - халича.
Яру яц ацукъиз,
Чулав яц къарагъиз.
Вуч я?

Жавабар жагъурна редакциядиз ракъура. Вири мискіалриз дуьзгъуьн жаваб жагъурай аялрин тварар газетдин чинриз акъудда.

Квез чидани?

ХУЪРЕРАЛ СА ШУМУД ТІВАР АЛА

Са бязи лезги хурерал са шумуд твар ала. Кыблепатан Дагъустанда ихътин хурерин къадар мадни гзаф я. Месела, Агъа Стлалдал Агъа Кран, Гдумдал Гытгым, Клиридал Крар, Икра, Нуьццугърин хурел Гуман, Хъукъадал Куг, Цацархурел Заза, Цуругъал Зрых, Чеперрин хурел Джаба, Лгарин хурел Лгарпиркент, Испик хурел Спик, Къурушрин хурел Куьгъне Къуруш, Клелетдал Къалажух хътин тварарни ала.

Гъар ойконим са жуьреда арадиз атайди я. Месела, Клирийрин хурьун сифтегъан твар Кир тир. Гзафвилеин къадардин - ар афикс кклана адакай Кирар хъана. /И/ сес аватна хурьун твар Крардиз элкьвена. XIX виш йисан эхирриз талукъ урус чешмейра хурьун твар Икра хъиз гъатнава.

...ЛАКІАБАРНИ АЛАЧИЗ ТУШ

Лезгийри лакабарикай гегьеншдиз менфят къачуда. Чна Нурмегъамедаз НутI, Мирземегаз МизетI, Ямудиназ МутI, Пирмегъамедаз ПитI, Абдуселимаз Дуц, Багъаудиназ БагъатI, Шихмегъамедаз ШихетI, Кевсераз Ксе, Нуржагъаназ НучI, Нуриязаз НуькI, Жариятаз ЖимицI, Шаперидаз Шап лугъуда ва икI мад.

Халкъди неинки кылди ксарал, гъакни битав хурерин агъалийрал лакабар эцигда. Месела, ахцегъвийриз “Ламра къвачер чухуьдайбуру”, къуьчхурвийриз “Пач алахъяр”, цналвийриз “Гамишдихъай катдайбуру”, бахцугъвийриз “керекул”, хуренхурвийриз “Сев тлуьрбуру”, шулувийриз “Клахал далдам гатадайбуру”, клиривийриз “Пуьркъедал бармак алукIдайбуру”, кумухъвийриз “Рагъ таквадайбуру”, чакхивийриз “Мискіида ружа авайбуру” лугъуда.

Жузун-качун

МУС ЧАП ХЪАНАЙ?

Играми “Самур”! Лезги халкъдихъ гзаф девлетлу фольклорава. Чихалкъдин мецин эсерри, абурундерин манади, везиндихъ къурулушдигъелехI Хасирдаурусалимрин фикир желбнай. Бессифтеяз чимецин эсерар мусчап хъанай?

Шагъабуддин Муслимов,
Баку шегьер

Лезги халкъдин мецин эсерар сифте яз “Кавказ” газетдин 1846-йисан 24-нумрада чап хъанай. Абуру Надир шагъдикай, адан девлетрикай, ам лезгийрин чилерал кланик акатайвилай кысаяр тир. Гъа и йисан газетдин 44-нумрадиз “Буба” твар алай кысани акъатна. Гуьгъуьнлай чи мецин эсерар къватI хъувун ва абурун чешнейрихъ галаз урус клелзавайди танишарун давам хъана. ИкI, 1872-йисуз “Урусрин архив” журналди “Ахцегърикай къаравили”, 1892-йисуз Малла Насрединан къаравилияр ва Куьредин мисаларни махар (“Чухъвер пачагъ”, “Пачагъ шейх огъли Шагъ-Аббас”, “Меликмамед” ва “Жанавурни Сикни Къатир”) чапнава.

Са шумуд махни кыса 1903-йисуз Тифлисда акъатай “Вири Кавказ” твар алай литературадин къватIалдиз акъатна.

Дидед члалалди чи халкъдин мецин са бязи куьруь эсерар сифте яз 1871-йисуз лезгийрин твар-ван авай алим мамрачви Къазанфар бегди туькьюьрай ва басмадай акъудай “Куьредин абжуз” да гъатна. Ада кутур рехъ, хайи халкъдин мецин эсерар къватIун ва абурун печатдиз акъудун гъа девирдин савадлу векилри давамарна. ИкI, къасумхурьунви Башир Султанова къватIай ва хъын хъувур эсерар 1892-йисуз Тифлисда чап авунай.

ГЪИКИ КХЪИДА?

Клелдайбурун арада кхъинра “патал” ва “патали” гафарикай менфят къачудай кьайдаяр тийижир аяларни ава. Абуру мус “патал” ва мус “патали” кхъена кланзаватIа жузав.

Лезги члала ихътин гафариз послелогар лугъуда. Послелогар акатзавай гафари ибардин ва я предложенидин къурулушдик квай членрин арада авай табийвилеин алакъяр якьинарда, абуруз тайинвал гуда ва лазим тир клалубда твада. Послелог гъамиша вич маса гафунин падежин алакъядик квай табий гафунин падежин формади галаз санал ва гъадан алава яз ишлемишда.

“Патал” ва “патали” послелогар тварарикай хъанвайбуру я. Амма “патал” талукъвилеин падеждихъ, “патали” лагъайтIа асул падеждихъ галаз ишлемишда. Месела: Ам зун патал фенач клелериз. Абуруз алукIун патал пекер, тлуьн патал фу герек я. И предложенира “патал” послелог галаз ишлемишзавай гафар талукъвилеин падежин формада ава.

Амма гафар асул падежин формада аваз хъайитIа, “патали” послелогдикай менфят къачуда. Месела: Инсан паталди затIни гъайиф къеверим. Са клус недай фу паталди чна йифди-югъди кваллахзава. И

предложенира “патали” послелогдихъ галаз ишлемишнавай “инсан” ва “фу” гафар асул падежин формада ава.

Мадни са жигъет риклел хвена кланзава: “Патал” послелогди субъектдихъ галаз авай гьерекат са нин ятIани хийирдиз ва я зияндиз куьтягъ хъанвайди малумарда. Месела: Ахпа ам шехъзавай аял секинарун патал къеплинив агатна. Акл ятIа, - лагъана Байрамбека, - чна тар юзурун патал са аялни тухун.

Гъа инал лагъана кланда хьи, эхиримжи йисара чи кхъирагри “патал” послелог асул падежда авай гафарихъ галаз ишлемишзава. Гъавилей аялар кхъинра “патал” ва “патали” послелогрикай менфят къачудайла акахъзава.

КІВАЛИЗ КІВАЛАХ

I. Агъадихъ ганвай числительняр лезгидалди гафаралди кхъихъ.

По 125; по 416; по 1400; по 125000; по 27000000; по 53000000000.

II. Кими чкайрал гъарфар эхцигиз, кхъихъ.

1. Дидени буба и рахунрик квай чла...уз лезги руша чи... ягъиз яргъи ...унар пианинодин клаламрал гьалчзавай. 2. ...уьтлуьн ...иклизни бейхабар чими сятер жеда. 3. Мегъамеда са геренда вич...н гъил...р тлуьшунна, адан кыл... виш фикир къекъвена.

III. Агъадихъ галай къуд цлар гъи шаирдин гъи шиирдай къачунвайди я?

Къежей мез я: клани патлахъ рахада, Гъарда вичин кар я: вичиз аквада, Къел гъи касди неда - гъада яд хъавада, Сирке туьнт хъай къапуниз зарар жеда.

МƏFTUNUN UĞURLARI

Quba rayonunun Uçkün kəndində anadan olan, hazırda ailə vəziyyətilə əlaqədar müvəqqəti olaraq Rusiyanın Rostov şəhərində məskunlaşan 13 yaşlı Məftun Babayev haqqında çox eşitmişdim. Eşitmişdim ki, 10 yaşından başlayaraq idmanın güləş növü ilə məşğul olur. Dəfələrlə mötəbər turnirlərdə çəkisi 35 kq olan güləşçilərə qalib gəlir. Bu il Rostov vilayətində I yerə, Rusiya üzrə Moskvada keçirilən güləş yarışında isə III yerə layiq görülmüşdür.

Əminəm ki, balaca Məftun məftun olduğu sənəti ilə bizi hələ çox sevindirəcək. Babası Pirqayıb müəllimin, anası Vəfanın, atası Malikin sevincinə qoşularaq ona daha böyük uğurlar arzulayıyıq.

Şixəmməd SEYİDMƏMMƏDOV

ФИЛОСОФИЯ МУДРЫХ

Нет человека более одинокого, чем мужчина, который пережил любимую женщину.

Эрнест ХЕМИНГУЭЙ

Когда проснешься - не вскакивай с постели словно ужаленный. Сначала подумай над тем, что тебе приснилось.

Дагестанская пословица

В старину люди совершали добрые дела и не хвастались этим; потом совершали их и хвастались; а теперь только хвастаются.

Умар бин ХАРИС

И при смехе иногда болит сердце, и концом радости бывает печаль.

СОЛОМОН

Учиться надо всю жизнь, до последнего дыхания.

Сюнь ЦЗЫ

Шляпу он купил как у Льва Толстого, такую же голову где бы ему купить?

Абуталыб ГАФУРОВ

Искренна скорбь того, кто плачет втайне.

БАЙРОН

Если мы так мало знаем о жизни, то что мы можем знать о смерти.

КОНФУЦИЙ

Иметь в жизни одного друга - уже много, двоих - очень много, троих - вряд ли возможно.

Генри АДАМС

Я лев? Я иногда бываю и лисой. Весь секрет в том, чтобы знать, когда в нее превращаться.

НАПОЛЕОН

Мы выбираем себе друзей, мы создаем себе врагов и только наши соседи - от Бога.

Гилберт ЧЕСТЕРТОН

АЛАМАТДИН КАР

Украинади Чернобылдин гъзадикай мѣнфят къачуз башламишнава. Радиациядиз килиг тавуна, Чернобылдин чилерал къушаринни гъайванрин кьадар югь-къандивай артух жезва. Алай вахтунда ина 300 жувьредин къушар, жувьребажувьре гъайванар: жанавулар, север ва масабур яшамш жезва. Гила ина тѣбиатни чандал хквезва. И алаамат вилералди акван патал Украинадиз гъафни-гъаф туристар къвезва.

ПИСЬМО В РЕДАКЦИЮ

Дорогой коллектив газеты "Самур"!

Благодарю вас за то, что вы издаете прекрасную газету на родном языке. Я внимательно читаю вашу газету и с нетерпением жду очередного номера. Через вашу газету я хочу поблагодарить председателя ЛНЦ "Самур" М. Мурадагаева за то, что он предоставил нам прекрасную возможность отдыхать в Подмосковье. Там я познакомился со многими интересными детьми из разных уголков нашей республики. А

И. БЕХБУДОВ

один из них стал моим близким другом. Он ученик 6"д" класса школы N 280 Сураханского района Бабаев Амид. Присылаю вам наши фотографии. А еще я хочу поблагодарить директора школы N 145 Хатаинского

А. БАБАЕВ

района Игоря Борисовича - организатора этой поездки.

Исмаил БЕХБУДОВ, ученик 253 школы Карадагского района г. Баку

ГАФАЛАГ

кьаркьар - болтун, пустозвон

кьедек - шаль, накидка, покрывало

кьекъуьц - деревянный круг или крючок на конце веревки

кьере - дикий виноград

кьибриш - крыжовник

кьилав гун - натачивать

кьифле - гурт, вереница, стая, косяк (птиц)

кьуба - 1. наперсток; 2. купол

кьужгьур - короб (из древесной коры)

кьумбак - ком

накьвадин кьумбак - ком глины

кьурвах авун - заставлять страдать

кьуькьуьм - ушко иголки

кьалу - мутный, грязный

кьантлар - бугор, вал

кьантлиш - курносый

кьанцлархъан - легкомысленный, хвостун

кьаскъан - 1. спина и плечи (вместе взятые); 2. хребет

кьвечхел - развилка

кьулар - мышеловка

кьулу - плоский

кьуш - выгода, доход

кьуьнци - лавка

кьувьрукь - проделка, фокус, трюк

кьамс - ведьма

кьем - охапка

кьепи - сушеное абрикосовое месиво

кьиисар - сладкие косточки абрикосов

кьуькуь - маленький глиняный

горшок с носиком

ОБЪЯВЛЕНИЯ

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ "САМУР"А!

На нашу газету можно подписаться коллективно и индивидуально. Годовая подписка составляет 24 тысячи манатов.

Редакция готова организовать продажу "Самур"а в любой точке Азербайджана и Российской Федерации. С вопросами можно обращаться по тел: **32-92-17**.

ПО ПРОСЬБЕ ЛЮБИТЕЛЕЙ ЛЕЗГИНСКОЙ МУЗЫКИ

В начале нового - 2003 года в поселке Сахиль города Баку состоится концерт лезгинского инструментального ансамбля "Сувар". Принимаются заявки на приобретение билетов. Справки по тел: **31-45-59**.

КУРСЫ ТАНЦЕВ

Для желающих научиться красиво танцевать "Лезгинку" организуются профессиональные и любительские курсы при ЛНЦ "Самур". Тел: **32-92-17**.

ПЕРВЫЙ ДИСК "СУВАР"А

Принимаются заявки на приобретение компактного диска лезгинского ансамбля "Сувар". Тел: **32-92-17**.

НИЗ ЧИДА?

1927- йисуз члугунвай и шикилда авай Къуба уезддин векилри Азербайжандин V советрин съездда иштирак авунай. Абурукай вуж чидатла, чаз хабар це.

2003-йис "Самур" газет паталдини кутгайди хьурай. Газетдиз кувьек гудай кьегьал ксар пайда хьурай лезгийрин арада. Бахтлу хьурай куьн, кьелдаибур!

"Самур"

"САМУР"

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
370146 Баку, Метбуат проспекти, 529-й квартал, Издательство "Азербайджан", этаж 3, каб. № 101.
Тел/Факс: 32-92-17
e-mail: samur83@yandex.ru
www.samur-press.narod.ru

Расчетный счет
26233080000
1-й Ясамальский филиал
ОУАБ г.Баку
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег.№ 78

Тираж: 2000

Индекс: 5581